

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ – ОДИН ІЗ ПЕРШИХ ЕТАПІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

мікросоціуми, якщо вони не наносять фізичної шкоди. Організація великої кількості мікросоціумів, зовсім різноманітних, але створених з перспективою подальшого соціально затребуваного розвитку призведе, на перший погляд, до хаосу у суспільства. Але саме це дозволить переходити соціуму як самоорганізаційній системі на новий рівень організації.

1. Алексеев В. Проблемы интеграции естественно-научных дисциплин в высшем техническом образовании Автореферат на соискание докторской дисс. – Интернет-ресурс.

2. Воронцов С. Концепции мироустройства, идеологии и социальные практики – Интернет – ресурс <http://vrtsv.narod.ru/pulic/003.htm>.

3. Гаджиев К. Политическая философия – Интернет-ресурс <http://politscience.ru/bibl/bibl-gad3.php>.

4. Кармин А., Бернацкий Г.Г. Философия. Ученик для вузов. – СПб.: Питер, 2006. – 560 с.

5. Каспи / <http://www.bigpi.biysk.ru/encicl/articles/44/1004476/1004476A.htm>.

6. Культурні форми індоарійської філософії

в Україні / <http://tony.donetsk.ua/vedic/aratta.html>.

7. Липский И.А. Социальная педагогика: опыт моделирования и прогнозирования развития / <http://www.lipsky.ru/page/Statii/SP-7.html>.

8. Мельников О. Краткий очерк эволюции организованных систем – Интернет-ресурс.

9. Парсонс Т. Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения – Интернет-ресурс http://socioworld.narod.ru/text/history/par_strf.html

10. Психологическая: ученик для вузов / Под ред. Ю.И.Александрова. – 3-е издание, доп.и перераб. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.

11. Социальная стратификация – Интернет-ресурс <http://www.5-ka.ru/soz/60.html>

12. Старіш О. Системологія: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.

13. Удріс Н. Якість самоорганізації як визначальна складова особистості людини сучасного соціуму / Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць №13. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 254.

Олег Топузов, докторант

Інституту педагогіки АПН України
м. Київ

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ – ОДИН ІЗ ПЕРШИХ ЕТАПІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

У статті досліджується проблема розвитку мотиваційної навчальної діяльності учнів та принципи мотивації, за якими учні будуть здобувати знання з географії за умов проблемності у системі загальної середньої освіти.

Постановка проблеми. Процес засвоєння географічних знань в умовах проблемного спрямування та нових видів пізнавальної діяльності визначається педагогічними етапами навчального процесу.

Мотивація – один із перших етапів проблемного навчання. Навчальний процес з географії має визначити мотиваційну діяльність щодо учнів, яка на уроках географії забезпечить їм здатність сприймати навчальну інформацію проблемного спрямування, усвідомлювати, запам'ятовувати, досліджувати, розв'язувати тощо.

У педагогічному аспекті необхідно не тільки враховувати рівень розвитку мотиваційної сфери

учнів, але й розв'язувати завдання їх розвитку.

Мета статті. Дослідити принцип мотивації, який має відповідати законам єдності пізнання та навчальної діяльності учнів, активності суб'єкта у процесі навчання, що виражається ставленням учня до географічних знань, дослідженням на різних рівнях проблемності та застосування їх на практиці. Відповідно до потреб і цілей особистості і суспільства в цілому, мотиваційна діяльність повинна здійснюватись на уроках географії цілеспрямовано і відображати внутрішні закономірності процесу навчання географії.

Виклад основного матеріалу. Закономірності процесу проблемного спрямування географічних

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ – ОДИН ІЗ ПЕРШИХ ЕТАПІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

знань відображені таким принципом мотивації:

- виявити та визначити актуальність мотивації у процесі проблемного навчання;
- процес навчання проблемного спрямування географії поєднаний у двох напрямках: єдність навчальної діяльності вчителя і учня та мотивація;
- поведінка і діяльність учня на уроках спрямовується і регулюється вчителем у процесі мотивації;
- формування мотиваційної діяльності учня і функціонування мотиваційної сторони процесу навчання здійснюється достатньо ефективно, якщо вчитель географії буде навчальний процес у поєднанні з мотивацією учня;
- визначити рівень сформованості мотиваційної діяльності учня у процесі навчально-виховного процесу;
- мотивація як кінцевий результат засвоєння проблемних знань з географії.

Подолати названі вище суперечності, можливо тільки при виконанні вимог до навчальної діяльності та умов реалізації мотиваційного принципу.

Мета вчителя географії, спрямована даним мотиваційним принципом, полягає у формуванні системи проблемного спрямування потреб, які пов'язані з мотивацією: інтелектуальною, мислительною, творчою, активною, пізнавальною та іншими потребами. Пропонований нами мотиваційний принцип розглядається як сукупність взаємопов'язаних компонентів, який формує гармонійну мотиваційну сферу з географії з її невід'ємними компонентами: мотивацією навчання географії, досягнення результатів, обговорення проблеми, розв'язання, застосування знань на практиці тощо.

Таким чином, розвиток і формування мотивації навчання і практичного застосування знань необхідно розглядати як одну із основних завдань процесу проблемного навчання географії.

На нашу думку, цілеспрямоване формування мотивації неможливе, якщо педагог не знає рівня розвитку даної властивості в учнів, позаяк це дозволить вчителю зорієнтуватися в проблемній ситуації та виявити сформованість мотиваційної діяльності до проблеми. Крім того, вчитель має застосовувати на уроках прийоми, які пробуджують та сприяють розвитку різних компонентів та сторін мотивації у їх єдності за рахунок методів проблемного навчання, поєднання різних видів діяльності. Функціонування мотиваційної структури навчальної діяльності учнів залежатиме від розвитку позитивного стану учнів відповідно до структури мотиваційної основи діяльності. І в кінцевому результаті необхідно

своєчасно реагувати на педагогічні засоби, які застосовуються на мотиваційну сферу учнів, аналізувати та коректувати, щоб свідомо забезпечувати розвиток мотиваційної діяльності учнів на уроках географії.

Відповідно, щоб виконати ці вимоги, вчителю необхідно керуватися такими "правилами":

- систематично виявляти, які мотиви, потреби, інтерес тощо цікавлять учнів;
- аналізувати, які причини та педагогічні умови впливають на формування мотивації;
- формувати в учнів інтелектуальну потребу, потребу у пізнанні, у досягненні результативності, у дослідженні та пов'язані з ними мотивації як компоненти цілісної мотиваційної сфери;
- передбачати завчасно мету уроку, створювати зацікавленість, самостійність, ініціативність та відповідальність перед учнями;
- взаємодію вчителя і учня здійснювати відповідно до основної структури мотиваційної діяльності;
- аналізувати свою діяльність, користуючись спеціально розробленими методиками аналізу із застосування проблемного навчання та проявляти самоаналіз до розв'язання проблеми.

Для того, щоб успішно застосовувати принцип мотивації, необхідно знати не тільки його основні положення, але й, і це головне, застосовувати його у практичній діяльності і виконувати ряд умов при реалізації:

- діагностувати рівень розвитку мотиваційної діяльності учнів у процесі проблемного навчання;
- розробити уявлення про мотиваційну основу навчальної діяльності учнів;
- керуватися методичними порадами щодо застосування засобів проблемного спрямування та аналізувати навчальну діяльність.

Крім того, вчитель має розв'язувати такі педагогічні задачі в умовах проблемного навчання: зосереджувати увагу учнів до проблеми, актуалізовувати мотиваційний стан учня, пробуджувати учнів до висунення цілей, забезпечувати учнів інформацією стосовно проблеми, яку необхідно розв'язати, оцінювати процес та результати педагогічної діяльності з розвитку мотиваційної сфери.

У процесі навчальної діяльності в учня повинна з'явитися внутрішня сила, яка спрямовує його дії на розв'язання проблеми, яку перед ним поставив вчитель. Але для того, щоб сформувати в кожного учня індивідуально-пізнавальні мотиви вчитель повинен проводити урок географії у проблемному руслі, а значить, створювати проблемні ситуації. Особисті мотиви учнів будуються на основі положень, які пов'язані з

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ – ОДИН ІЗ ПЕРШИХ ЕТАПІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

дослідницькою діяльністю географічної науки, економічною і соціальною діяльністю людини.

Учень має усвідомлювати, навіщо він вивчає матеріал і як він може скористуватись цим у майбутньому. А відтак потрібно знайти мотиваційну установку на діяльність, тобто визначитися з мотивами, завданнями, а від цього до географічного змісту.

У традиційному навчанні мотивація формується зовнішньо на основі того, що вчитися необхідно. Але на сьогоденному етапі для реалізації мети сучасної загальноосвітньої школи необхідно формувати внутрішні навчально-пізнавальні мотиви, спрямовані на проблемний зміст навчальної діяльності.

Сучасний етап викладання географії характеризується змінами, пов'язаними з цілим рядом суперечностей у навчальній програмі, з одного боку, зменшення кількості годин, виділених на вивчення, з іншого великим значенням для географії є формування світоглядних ідей. А також тим, що в підручниках з географії (фізичної і економічної), на наш погляд, деякі питання не висвітлені, що знижує зацікавленість до предмету, який зобов'язаний формувати та прищеплювати любов до своєї Батьківщини, до землі в цілому, розповідаючи та показуючи цінність та унікальність кожного куточка [4].

Проведений нами аналіз змісту підручника з фізичної географії, показав результат, який не може вважатися задовільним. Так, наприклад: відсутнє красиве уявлення про природу, недостатньо висвітлені відомості про населення, про його господарську діяльність, взаємозв'язки про природу Землі та взаємозв'язок з Україною та ін. У результаті аналіз теорії і практики з названої проблеми показав зниження між інтересом і мотивацією навчання і, як наслідок – навчального процесу [3].

Таким чином, освітній процес неможливий без підтримання вчителем інтересу, зацікавленості та позитивного емоційного настрою учнів у процесі навчальної діяльності. Ще Г. Щукіна у праці "Проблема пізнавального інтересу в педагогіці" писала, що проблема формування пізнавального інтересу у процесі навчання – одна із центральних. Вважається, що інтерес виступає і як вибірковий напрям психічних процесів особистості на об'єкти та явища навколишнього світу [6].

Разом з тим недостатньо вивчена, на наш погляд, можливість підвищення інтересу і мотивації навчання через розробку та впровадження методичної системи проблемного навчання географії у загальноосвітню школу. Спроба розв'язати цю суперечність приводить до

відмови абсолютного освітнього ідеалу – всебічно розвинутої особистості.

Навчальна діяльність, як і будь-яка інша, визначається мотивами, які у внутрішньому плані особистості виявляються через пізнавальний інтерес, який впливає та спрямовує учня на процес пізнання географії.

До критеріїв пізнавального інтересу можна віднести: активність учня у процесі засвоєння знань проблемного спрямування, постановка запитань вчителю, які пов'язані з проблемою дослідження, зацікавленість у розв'язанні навчальної задачі, самостійність розв'язання проблемної ситуації, яку створив вчитель, а також особливе ставлення до навчально-виховного процесу.

Розглянемо фактори, які впливають на формування пізнавального інтересу учнів у процесі проблемного навчання географії, що відображені у схемі. "Пізнавальний інтерес учнів до географії".

Відповідно, що навчально-виховний процес з географії повинен проходити з позитивними емоціями, цікавістю та давати радість учням під час засвоєння знань. Крім того, на початку пізнавальної діяльності необхідно визначити мотивацію дій, яка буде спрямована на:

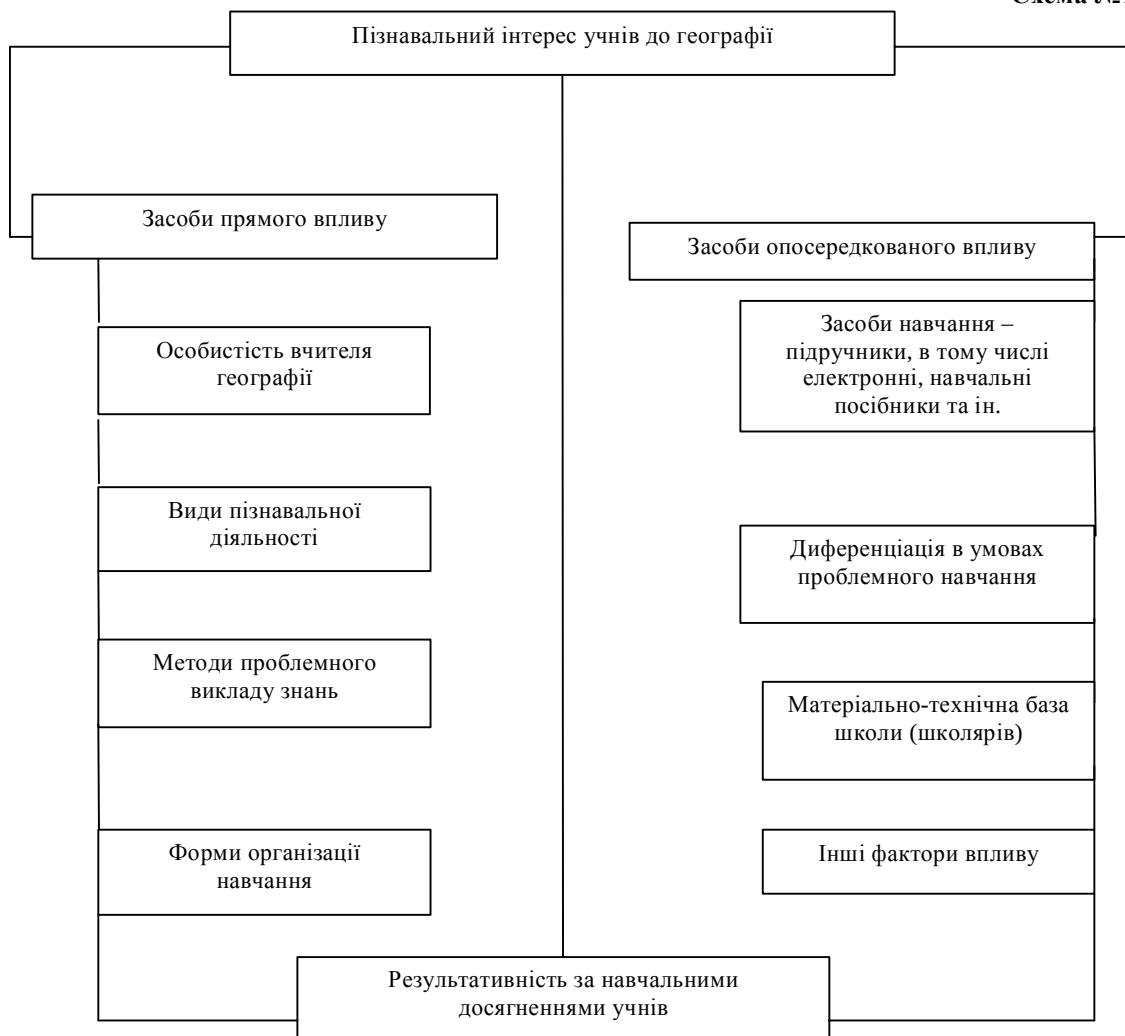
- усвідомлення ціннісних надбань географічних знань та практичних умінь, досвіду творчої і самостійної діяльності;
- свідоме та результативне ставлення до засвоєння проблемних знань;
- цікаве, активне та емоційне ставлення до поставлених проблем вчителем;
- формування пізнавальної активності учня, його безпосередньої зацікавленості у навчально-виховному процесі.

Перед початком навчальної діяльності учні повинні бути психологічно підготовленими до сприйняття проблемних знань. Вчитель звертає увагу на робоче місце учня та засоби навчання: підручник, карти, робочий зошит тощо. Емоційне вступне слово вчителя повинно розкрити роль навчального матеріалу, показати взаємозв'язки та розкрити способи розв'язання пізнавальних задач, завдань на географічному матеріалі, що дозволить налаштувати учнів і підготувати їх мотиваційно до праці.

Висновки. Шкільна географія має великі можливості для мотивації пізнавальної діяльності учнів в умовах проблемного спрямування, позаяк розкриває у змістовній частині красиву та різнобарвну картину світу, в тому числі і господарську діяльність людини на Землі. Показуючи природу Землі та сучасний зв'язок людей на планеті у процесі навчання, вже додає мотиваційну діяльність учням на уроках географії.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ – ОДИН ІЗ ПЕРШИХ ЕТАПІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Схема №1

А відтак мотивація навчальної діяльності має забезпечувати надбання географічних знань, що призведе до усвідомлення їх учнями та дозволить більш ефективно формувати пізнавальні інтереси, які спрямовані проблемним навчанням.

1. Корнєєв В.П. Технології в навчанні географії. – Харків: Основа, 2004. – 112 с.

2. Топузов О.М. Сучасний підхід до розвитку творчої особистості за поглядами В.О. Сухомлинського. Журнал наук. – прак. Педагогіка і психологія. Спецвипуск – Василь Сухомлинський і сучасність. №5 липень – жовтень 2001 р. – С. 116 – 117.

3. Топузов О.М. Географічне мислення та пізнавальна діяльність в умовах проблемного навчання. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. /Редкол.: Т.І.Суцєнко (відпов. ред.) та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2004. – Вип.33. – 428 с.

4. Топузов О.М., Тименко Л.В. Економічна і соціальна географія світу: Підручник для 10 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Зодіак – ЕКО, 2005. – 208 с.

5. Щукина Г.И. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении. М., Просвещение, 1984. – 134 с.

6. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М., 1989. – 158 с.

В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

“У співдружності, під керівництвом з чією-небудь допомогою особистість завжди може зробити більше і розв’язати складніші завдання, ніж самостійно”

Відомий психолог Лев Виготський